

Inclusieve voorstellingen ■ Goede praktijken bij ■ de stadstheaters in ■ Antwerpen, Brussel en ■ Gent ■

↘ CHARLOTTE MICHILS

Een open kunst- en cultuurhuis willen zij, is een evidentie. Streven naar inclusie, een must. Lasso, het Brussels Netwerk voor kunsteducatie en publieksbemiddeling, voert momenteel onder de noemer 'Brussels All Inclusive' een onderzoek naar inclusie/inclusieve voorstellingen. De bedoeling is om af te tasten waar de behoeften liggen in de sector van personen met een handicap en hoe de randvoorwaarden voor een geslaagd bezoek aan een cultuurhuis kunnen worden gerealiseerd.

De afgelopen twee jaren voerde Lasso ook een toegankelijkheidsscreening uit van de Brusselse culturele huizen en gemeenschapscentra in samenwerking met Toegankelijkheidsbureau vzw en Dēmos. Daarnaast werden er met Intro vzw en AnySurfer als partners diverse vormingsmomenten georganiseerd voor educatieve, communicatie- en onthaalmedewerkers. In 2008 was er ook een studiedag rond kunsteducatieve en publieksbemiddelende initiatieven voor personen met een handicap, en eerder dit jaar organiseerden we een brainstorm over dit thema.

Voor dit artikel gingen we eens horen hoe het inclusiedenken in de praktijk wordt omgezet. In het Vlaamse en Brusselse kunstenlandschap zijn er ondertussen een aantal spelers die hun eerste stappen voorbij zijn. Enkele onder hen kunnen zelfs een stevige staat van dienst voorleggen. Een relaas over het opzetten van een succesvolle podiumkalender voor een inclusief publiek, en het al dan niet met flair tackelen van hete hangijzers. Want voorstellingen ontsluiten en omkaderen is één ding, het doelpubliek ervoor doen warmlopen is een ander. Het Toneelhuis Antwerpen, het grootste Vlaamse stadstheater en koploper in dit debat, de Brusselse KVS, NTGent vertellen over inclusie en de drempels die ze daarbij ervaren.

INCLUSIEVE VOORSTELLINGEN: ERVARING MET HULPMIDDELEN

De dames van Toneelhuis Antwerpen, Leen Van de put (pers & publiekscommunicatie) en Inge Lauwers (publiekswerving), bevestigen met enige trots dat ze voor het tweede seizoen op rij alle matineeën, en dat zijn er zeven per seizoen, aanbieden met audiodescriptie. Een audiobeschrijver is een verteller die, tussen de dialogen en achtergrondgeluiden door, extra informatie geeft over wat er allemaal op scène te zien is. De informatie laat blinden en slechtzienden toe om het theaterstuk optimaal te kunnen volgen. “Een audiobeschrijving voor theater bestaat uit twee dingen: een inleiding (door de acteurs, red.), en de beschrijving tijdens de voorstelling zelf”¹, aldus Nina Reviers, die tijdens haar Master in het Vertalen de specialisatie ‘Literair en audiovisueel vertalen’ volgde en instaat voor audiodescriptie bij Toneelhuis.

Ook bij KVS en NTGent is er sedert enkele seizoenen ruime ervaring met audiodescriptie opgebouwd. Bij KVS was Geertje De Ceuleneer, vooraleer ze aan de slag ging bij de VRT, de audiobeschrijver van dienst. Toen Geertje wegviel, bleek het niet makkelijk om een opvolger te vinden. “Audiobeschrijving voor theater is, zeker in Vlaanderen, nog min of meer onontgonnen terrein. Het is zo nieuw dat er amper richtlijnen voor bestaan ...”. Bij de moeizame zoektocht naar een geschikte kandidaat komt nog dat (Nederlandstalige) audiodescriptie door de taalcontext in Brussel een relatief klein publiek bedient. Volgens KVS-publieksmedewerker Ditte Van Brempt is het ook zo dat audiobeschrijving een hoog kostenplaatje heeft en dat het erg tijdsintensief is. Om kwaliteit te kunnen leveren, heeft de audiobeschrijver de voorstelling bij voorkeur al gezien en, eventueel, een inkijk in het productieproces gehad.

Ook voor doven en slechthorenden zijn er een aantal tools die een voorstelling het bezoeken waard kunnen maken. Zo hebben zowel NTGent, KVS als Toneelhuis een ringleiding liggen die het geluid op scène via een hoorapparaat versterkt voor de draager. KVS bijvoorbeeld kon de installatie bekostigen met middelen van Cera. Een ringleiding is een hulpmiddel waarvan het gebruik weinig meetbaar is. Tegelijkertijd wordt er vastgesteld dat de technologie niet altijd bekend is bij het doelpubliek, dat in se uit iedereen met een hoorapparaat kan bestaan.

Aangepaste boventiteling is een ander hulpmiddel dat een theaterbezoek voor doven en slechthorenden tot een aangename ervaring kan maken. Anders dan in Gent en Antwerpen is het concept ‘boventiteling’ door de complexe taalcontext in Brussel goed ingeburgerd. Toch zijn niet alle doven onverdeeld gelukkig met boventiteling. Publieksmedewerkers van NTGent, Dirk Crommelinck en Saartje Cauwenbergh, weten dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen doof geboren (prelinguaal doven) en doof geworden (postlinguaal doven). Prelinguaal doven ‘denken in gebarentaal’. “Omdat zij minder goede lezers zijn, ondervinden ze meer problemen bij het lezen en

begrijpen van ondertitels.”³ Voor doof gewordenen zijn boventitels wel een optie. Zij zijn “doof geworden nadat ze de taal van de sprekende gemeenschap hadden geleerd. De leden van deze groep gebruiken zelf het Nederlands, lezen vlugger, en verlangen van de media dat die de gesproken taal voor hen toegankelijk zou maken.”⁴ Maar nog meer dan boventiteling is de inzet van gebarentolken een artistieke keuze en een scenografische ingreep.

Als je spreekt over hulpmiddelen, dan komt Intro vzw in beeld. Intro vzw biedt eventorganisatoren hulp door advies op maat te verlenen en ondersteuning te bieden bij de praktische opbouw van je evenement.⁵ Zo stelt de organisatie ook materialen ter beschikking, zoals ringleidingen, voelstoelen, hoofdtelefoons, hellende vlakken ... Daarnaast zorgt Intro vzw ook voor begeleiding van en naar het station, want personen met een beperking zijn vaker afhankelijk van het openbaar vervoer.

OCCASIONEEL EXPERIMENT OF BELEIDSOPTIE?

Ondertussen zijn zowel Toneelhuis, KVS en NTGent het experiment ontgroeid en werd het inclusiedenken een vast luik binnen de publiekswerking. Bij NTGent kaderen deze inspanningen bijvoorbeeld binnen een breed ‘diversiteitsplan’, bij KVS sluiten ze naadloos aan bij hun ‘mission statement’, waarin wordt gestipuleerd dat het huis er voor elke Brusselaar wil zijn. Bij alle drie mogen het beleidsdoelstellingen worden genoemd. Het thema wordt er telkens gedragen door de hele organisatie, en de publiekswerkers kunnen rekenen op ondersteuning van hun onthaal-, communicatie- en artistieke collega’s. Tegelijk werd ook een werkingsbudget vrijgemaakt om de doelstellingen te realiseren. Een budget dat bijvoorbeeld kan worden ingezet om de voorstellingen adequaat te omkaderen, maar evengoed om begeleiders van een persoon met een beperking een gratis toegangsticket te verschaffen.

Bij Toneelhuis werd in het begin occasioneel gewerkt door een tweetal voorstellingen per seizoen te omkaderen met audiodescriptie. Met behulp van Intro, nu twee jaar geleden, kwam er een meer gestructureerde aanpak, wat neerkwam op het met hulpmiddelen toegankelijk maken van alle matineevoorstellingen, de structurele integratie in de seizoenscommunicatie en de betrokkenheid van VeBeS, Vereniging van Blinden en Slechtzienden Licht en Liefde vzw. De Antwerpse poot van deze vereniging bleek een onmisbare partner om de groep van blinden en slechtzienden te bereiken.

Bij de drie huizen klinkt het dat kwaliteit primeert op kwantiteit. Niet elke investering moet met andere woorden op korte termijn resulteren in een uitgesproken extra publieksopkomst. Tenslotte geldt ook voor de populatie van personen met een beperking dat een bepaald percentage niet geïnteresseerd is in cultuurparticipatie en moet het diversiteitsdenken binnen een doelgroep in rekening worden gebracht. Toch

spreekt het voor zich dat alle inspanningen na elk cultureel seizoen worden geëvalueerd. Ook binnen het publiekswerkinsbudget moeten nu eenmaal keuzes gemaakt.

COMMUNICATIE, EEN HEIKEL PUNT

Het welslagen van inclusieve projecten is sterk afhankelijk van de gevoerde communicatie, zo bleek nog maar eens uit een brainstorm in de lente van 2011 met enkele vertegenwoordigers van de Brusselse podiumsector, zoals KVS en het Kunstenfestivaldesarts, alsook van de sector van personen met een handicap.

Het engagement van een intermediair/gebruikersorganisatie speelt daarin een niet onbelangrijke rol, toont het verhaal van Toneelhuis aan. Zodra de seizoensprogrammatie en de matinees bekend zijn, wordt VeBeS gecontacteerd om een selectie te maken voor de groep van blinden en slechtzienden. Op de door VeBeS gedragen voorstellingen mag al snel een groep van twintig à veertig mensen worden verwacht. De matinees waar individueel op wordt ingetekend, leveren een veel bescheidener opkomst op.

Toch is het belangrijk dat zowel via gebruikersorganisaties en begeleiders als individueel wordt gecommuniceerd. Personen met een fysieke handicap willen zich immers niet altijd in groep verplaatsen, en zelfstandig en onafhankelijk kunnen beslissen hoe ze hun vrije tijd invullen. In beide gevallen helpt het natuurlijk als er structuur en regelmaat zit in het aanbod van toegankelijke voorstellingen, zoals in het geval van Toneelhuis met de matinees. Ideaal zou ook zijn om tot een mix van dag- en avondvoorstellingen te komen, waardoor iedereen, mensen mét en zonder behoefte aan georganiseerde begeleiding, kan worden bereikt. Tot slot is het ook cruciaal dat alle informatie over inhoudelijke, infrastructurele en financiële toegankelijkheid vlot en helder raadpleegbaar is in de reguliere papieren en online seizoenscommunicatie. Dat er een contactpersoon vermeld staat om ad-hoc afspraken te maken bij een bezoek.

Christine Devos van VIBEG, het Vormingsinstituut voor Begeleiding van Personen met een Handicap, liet op het eerdergenoemde voorjaarsoverleg ook weten dat de groep van personen met een handicap niet altijd een geoefend theaterpubliek is en dat het specifieke jargon van de podiumsector vaak een drempel is. Naast een doordachte keuze van de aangeboden voorstellingen is sleutelen aan de algemene moeilijkheidsgraad van de teksten in de communicatie over de voorstellingen een must. Ook andere stappen om het aanbod aanschouwelijker te maken, zoals het beschikbaar stellen van trailers of interviews met makers of acteurs, blijken bij KVS effect te sorteren.

SAMENWERKEN

Om ademruimte te creëren en te kunnen inzetten op langetermijneffecten lijkt samenwerken op verschillende fronten aangewezen. Het ontsluiten van praktijkvoor-

beelden en kennisdeling vormen een blijvende noodzaak. Daarnaast lijkt kostendelend te werk gaan voor reizende voorstellingen het onderzoeken waard. Bij Toneelhuis wordt de kost van audiodescriptie bijvoorbeeld mee opgenomen in de verkoopsdossiers. Voor boventiteling gebeurt dit nog niet. Collectieve cultuurcommunicatie, zeker op stedelijk en regionaal niveau, over een aanbod van compleet omkaderde en toegankelijke voorstellingen lijkt aangewezen. De koppen bijeensteken over de praktische en inhoudelijke kant van de kalender evenzeer.

OVER DE AUTEUR

Charlotte Michils is stafmedrwerker bij Lasso, een netwerkorganisatie die actief is rond kunsteducatieve en publieksbemiddeling in Brussel. De instrumenten die ze bespreekt in dit artikel, situeren zich voornamelijk op het vlak van fysieke toegankelijkheid. Vraag blijft welke inspanningen er nodig zijn voor personen met een verstandelijke beperking. In november 2011 zette Lasso een vorming op rond publieksbemiddelende initiatieven, geënt op de doelgroep van personen met een mentale beperking. De afgelopen en toekomstige inspanningen van Lasso over dit onderwerp kunt u verder volgen op www.lasso.be. Hou ze in de gaten!

NOTEN

- 1 Stynen, E. (2007). De ideale vertaler is onzichtbaar. *Toneelg(e)ruis*, 7, p. 124-135
- 2 Idem
- 3 Remael, A. (2004). *Vertaling in beeld: audiovisuele vertaling en ondertitels*. Antwerpen: Artesis hogeschool. Afgehaald op 17/11/2011 van www.artesis.be/vertalertolk/upload/docs/.../IntroOTTekst-Remael.doc
- 4 Idem
- 5 <http://www.intro-events.be>